

Om Rajkprocessen i Ungern 1949

Innehåll

Presentation	1
Knut Olsson: Operation X.....	2
Rättegången.....	6
Om Rajk-processen – historiskt perspektiv.....	22

Presentation

Efter brytningen mellan Sovjetblocket och Jugoslavien och utbrottet av det kalla kriget (1948) hårdnade de internationella motsättningarna och Sovjet-ledningen, med Stalin i spetsen, bestämde sig för att det var nödvändigt att göra sig av med all verklig och potentiell opposition. I detta syfte igångsattes i Östeuropa ett antal processer, där ledande kommunister åtalades för att vara fosterlandsförrädare, spioner för utländska makter, sabotörer, mördare, osv. enligt samma mönster som vid Moskvarättegångarna 1936-38. Rajk-rättegången i Ungern (september 1949) var en av de första av dessa rättegångar, den sista Slánský-rättegången i Tjeckoslovakien (1952).

Dessa rättegångar rapporterades utförligt i den kommunistiska pressen – och givetvis utan att på något sätt ifrågasätta det rimliga i anklagelserna eller i domarna (många avrättades). Till historien hör också att de flesta dömda i dessa rättegångar (undantaget är Albanien) återupp-rättades postumt efter 1956.

Huvuddelen av föreliggande artikelsamling utgörs av en broschyr, skriven av SKP-aren Knut Olsson, som det svenska kommunistpartiet gav ut kort efter rättegången. Den illustrerar hur de svenska kommunisterna helhjärtat slöt upp bakom de stalinistiska skådeprocesserna i dåtidens Östeuropa.

Efter broschyren följer ett utdrag ur en bok från 2006, som ger ett historiskt perspektiv på Rajk-processen – sammanhanget, omständigheterna, tidsandan och konsekvenserna.

Lästips

Den mest väldokumenterade av skådeprocesserna i Östeuropa är Slánský-processen i Tjeckoslovakien, vilket beror på att man under ”Pragvåren” gjorde ordentliga efterforskningar av vad som egentligen skedde. Dessutom skrev två av de tre som slapp dödsstraff böcker om sina upplevelser. Följande texter finns på marxistarkivet:

[Ny Dag om Slánský-processen](#) (Svenska kommunistpartiets bevakning av rättegången)

[Slánský-rättegångens maskineri](#) av Martin Fahlgren

[Bekännelsen](#) av Artur London (en av de dömda vid processen) – visar i detalj hur rättegången planerades och genomfördes, hur förhören gick till osv. Denna bok bildade även underlag för en film med samma namn.

[Den fjättrade sanningen](#) av Marian Šlingova (hustru till en av de dödsdömda)

Se även Claudín, [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#), som behandlar utvecklingen i Östeuropa efter andra världskriget i ett bredare perspektiv och även innehåller ett avsnitt som behandlar rättegångarna mer översiktligt (se kapitel 3, avsnittet ”Processerna”).

Knut Olsson: Operation X

Vad Rajkprocessen avslöjade

Stockholm 1950

Arbetarkulturs Förlag

Utslag

Budapest, 24 sept. 1949.

Folkdomstolens särskilda avdelning har för högförräderi (spionage) enligt lag av år 1930, konspiration för störtande av den demokratiska statsordningen och republiken enligt lag av 1946 krigsförbrytelse resp. folkfientlig förbrytelse enligt lag av 1945 och anstiftan till mord enligt lag av 1878 dömt f. ungerske utrikesministern Laszlo Rajk, f. kaderchefen i kommunistiska partiet Tibor Szönyi och biträdande kaderchefen Andras Szalai till döden, f. legationsrådet vid jugoslaviska legationen i Budapest Lazar Brankov och förre vicepresidenten vid radion Pal Justus till livstids tukthus samt f. tjänstemannen Milan Ognjenovitj till 9 års tukthus. Beträffande två av de anklagade, f. generalen György Palffy och f. polisöversten Bela Korondy, förklarade domstolen att avkunnandet av dom låg utanför dess kompetensområde och överlämnade dem till vederbörande militärdomstol.

Med dessa domar avslutades den s. k. Rajkprocessen, som väckt uppmärksamhet över hela världen på grund av de sensationella avslöjanden, som gjordes genom densamma. Förf. till denna skrift hade tillfälle att övervara rättegången, från vilken protokollet offentliggjorts i en officiell blå bok på fem olika språk. Förekommande citat eller direktreferat av de anklagades utsagor, åklagarens yttranden m. m. följer här rättegångsprotollets tyska version.

Rajkprocessen i Ungern är av stor internationell betydelse. Det var inte bara de anklagades personer och arten av de brott, för vilka de anklagades och dömdes, som riktade hela världens uppmärksamhet på denna rättegång, Konspirationer och stämplingar i länder, där folken bygger en ny samhällsordning, är ingenting sällsynt i historien. All erfarenhet lär, att de besegrade samhällsklasserna inte skyr några som helst medel för att söka återerövra makten. Vid rättegången i Budapest avslöjades emellertid inte bara en liga av spioner och kuppmakare, som inom det egna landet sökte skada och störta den nya, folkdemokratiska ordningen. Det uppseendeväckande i Rajkprocessen var de avslöjanden som gjordes i fråga om de anklagades uppdragsgivare.

Processen avslöjade en omfattande internationell sammansvärjning inte bara mot Ungern, där statskuppen i detalj var förberedd, utan mot alla de folkdemokratiska staterna, planlagd av den amerikanska spiontjänsten och avsedd att iscensättas med den jugoslaviska Titoregimen som verktyg. Processen avslöjade Titoledarna som agenter åt den amerikanska imperialismen. Den riktade världsoffentlighetens ljus på de metoder, varmed krigsmakarna och deras agenter arbetar.

Rajkprocessens betydelse kan också på sitt sätt utläsas i de ivriga försök, som gjorts från borgerlig och socialdemokratisk press även här i landet att vanställa fakta, förneka processmaterialens riktighet och framställa det hela som en arrangerad skenrättegång i syfte att komma Titoledarna till livs. I detta sammanhang bör uppmärksammas de uppenbara motsägelser, som förekommit i denna press. Å ena sidan försöker den framställa det såsom fullständigt orimligt, att Titoregimen skulle gjort sig skyldig till de förbrytelser som processen avslöjade, och försvarar denna regim med att den representerar ”en nationell kommunistisk linje”, och därför

”förföljes av Kominformländerna”. Å andra, sidan återger denna press med illa dold tillfredsställelse braskande telegram om att ”den titoistiska rörelsen sprider sig som en präriebrand och arbetar lika effektivt som den krigstida franska maquisen, den underjordiska motståndsrörelsen” .. , att ”målet för rörelsen är att genom terror jaga bort de kominformtrogna kommunistledarna från deras egna länder” ... att ”massor med kominformledare på lägre poster mördats i Bulgarien, Rumänien och Ungern den senaste tiden ...” (Dagens Nyheter 26/10 1949.)

Uppgifterna får gälla för vad de är värda. I stor utsträckning är de väl mera uttryck för hur vederbörande önskar att det skulle vara. Men — de rimmar inte med samma tidningars ivriga försvar för Titoledarna mot Rajkprocessens avslöjanden. Genom sitt försvar för överbevisade konspiratörer, fosterlandsförrädare, spioner och mördare dömer dessa tidningar endast sig själva. Var och en har sina ”hjältar”. Att Titoledarna blivit föremål för de amerikanska dollarkungarnas generositet i fråga om lånemöjligheter och för den varmaste omsorg i samma press, som frenetiskt bekämpade Jugoslavien så länge det antogs att dess regering gick in för en socialistisk målsättning, talar ett tillräckligt tydligt språk. För den som hade tillfälle att från början till slut övervara rättegången i Budapest, studera de anklagades uppträdande och tack vare en skicklig tolk följa varje ord som yttrades under förhandlingarna, står Rajkligans och deras närmaste uppdragsgivares, Titoledarnas, brottslighet i öppen dag.

De anklagade

ÅKLAGAREN: Det handlar här om element i samhället, vilka samtliga på trettioalet i den framträngande fascismens atmosfär blev vad de är.

Inför domarskranket i Budapest stod åtta anklagade, av vilka flertalet innehåft ledande poster i statsapparaten, armén och det ledande partiet, Ungerska arbetarpartiet. *Laszlo Rajk* var sålunda då han häktades utrikesminister, dessförinnan inrikesminister samt medlem av högsta partiledningen. *György Pallfy* var general, arméinspektör och biträdande försvarsminister, *Lazar Brankov*, jugoslavisk medborgare, var legationsråd vid den jugoslaviska legationen i Budapest. *Tibor Szönyi* var chef för kaderavdelningen i partiet och *Andras Szalai* biträdande kaderchef. *Milan Ognjenovitj* var sekreterare i Sydslaviska förbundet, *Bela Korondy* polisöverste, anställd i inrikesministeriet, och *Pal Justus* vicepresident i ungerska radion, medlem i socialdemokratiska partiets högsta ledning, efter sammanslagningen i det förenade arbetarpartiets centralkommitté.

I anklagelseskraften, som offentliggjordes en vecka före processens början, gällde anklagelsen i sju fall spionage, för sex av de häktade liktydigt med kvalificerat högförräderibrott på grund av deras ställning i statlig tjänst. I likaledes sju fall gällde anklagelsen fortsatt förövat brott i ledandet av en organisation för det demokratiska statsskickets störtande. Tre av de anklagade var även ställda till ansvar för krigsförbrytelse, respektive folkfientligt brott. I ett fall slutligen yrkades ansvar för anstiftan av mord.

De anklagade hade utlämnat militära hemligheter och statshemligheter till främmande makt: Amerika, Jugoslavien, England och, beträffande en av dem, Frankrike, Spionaget omfattade praktiskt taget alla områden: armén, gränsvakt och befästningar, ekonomiskt spionage, uppgifter beträffande polisorganisationen, konfidentiellt material från inrikes- och utrikesministerierna, de diplomatiska representationerna etc. Det var emellertid inte bara fråga om spionage. Hela denna verksamhet var samordnad i en systematisk plan, som gick ut på att störta den demokratiska ordningen. I detta syfte hade de anklagade med utnyttjande av sina positioner, i de flesta fall på direkt anvisning av de amerikanska och jugoslaviska spionageorganisationerna, placerat sina agenter på en mängd ledande poster i statsapparaten, armén,

polisen etc. Statskuppen var till en början avsedd att genomföras med ”fredliga” metoder, I samma mån som den folkdemokratiska regimen växte sig stark övergick man emellertid till planerandet av en våldsamt omstörtning.

Hur var det möjligt att i vissa fall framträdande ”kommunister” låtit sig engageras i denna brottsliga verksamhet?

Genom processen avslöjades, att de anklagade i själva verket alltifrån början varit fiender till den revolutionära arbetarrörelsen. Rajk erkände sålunda, att han sedan 1931 varit polisagent. Han hade häktats för flygbladsspridning av den dåvarande fascistiska horthypolisen och skriftligen gått med på att bli angivare. Tre vittnen, förre poliskaptenen i horthypolisens politiska avdelning Lajos Bokor, dåvarande detektivöverinspektorn Oskar Borszeki och f, militäråklagaren Ferenc Janosi, bekräftade i detalj Rajks angivar- och provokatörsverksamhet under direkt ledning av cheferna för den fascistiska polisen, Hetenyi, Peter Hain och Sombor-Schweinitzer. Bland dem som i början av 1930-talet häktades på grund av hans angivarverksamhet vid universitetet var nuvarande ungerske ministern i Stockholm Gyula Schöpflin. 1934 organiserade Rajk på polisens uppdrag under en byggnadsarbetarstrejk en illegal demonstration med resultat att 200 byggnadsarbetare häktades och strejken slogs sönder. Efter ett spionuppdrag i Tjeckoslovakien i syfte att uppsåra de ’liegala ungerska partiets utlandsförbindelser sändes han 1937 av polisen till Spanien för att spionera ut de ungerska deltagarna i Internationella brigaden och desorganisera deras kamp. Han hamnade slutligen i de franska flyktinglägren för spanienkämpar, varifrån han hjälptes hem igen av Gestapo.

På liknande sätt var den trotskistpåverkade socialdemokraten Justus och Szalai polisagenter sedan 1932, respektive 1935. Justus gick under täcknamnet J 17 som fascistpolisens spion inom arbetarrörelsen. Szalai hade bl. a. gjort sig skyldig till angiveri mot de antifascistiska fångarna i fängelset Satoraljuhely, som under kriget (1944) planerat ett omfattande flyktförsök. Det strandade på angivelsen med resultat att 64 fångar sköts ned eller avrättades. Dåvarande fängelsedirektören Lindenberg uppträdde som vittne och bekräftade dessa uppgifter.

Tibor Szönyi levde som emigrant i Schweiz, tills han 1945 sändes hem som amerikansk spion. Ognjenovitj var spion av ”enklare sort”, engagerad av den jugoslaviska spiontjänsten mot kontant betalning. Legationsrådet Brankov kom till Ungern som diplomat men var från början chef för det jugoslaviska spionaget där och jugoslaviske inrikesministern Rankovitjs specielle förtroendemän.

De två återstående av de anklagade, Palfy och Korondy, medgav öppet att de i själ och hjärta var fascister, som under falska uppgifter smugglat sig in i den demokratiska armén. Palfy var officer i den gamla horthyarmén, förklarade att Mussolini varit hans ideal, och att han under ett år också tjänstgjort i den italienska fascistarmén. Korondy, som i Horthy-Ungern varit gendarmkapten, hade i sin tur hjälpts med ”avnazifieringen” av Palfy, blev först major i armén och sedermera polisöverste.

Deras uppdragsgivare

ÅKLAGAREN: Det är inte bara Rajk et consortes som sitter på de anklagades bänk utan också deras utländska herrar, de imperialistiska anstiftarna i Belgrad och Washington.

Rajkprocessen var inte bara en rättegång mot åtta spioner och konspiratörer, vilka efter en överväldigande bevisföring dömdes för förbrytelser som syftade till att störta den ungerska folkrepublikens regering. Processen avslöjade också i detalj deras uppdragsgivare, Titoledarna och den amerikanska imperialismens spionageorganisatörer.

När det påstås att rättegången egentligen inte är en process mot Rajk et consortes utan det egentligen är Tito et consortes som i denna process sitter på de anklagades bänk, så är det delvis riktigt, förklarade åklagaren i sitt slutord.

— Rätteligen borde man inte bara sätta de omedelbara gärningsmännen utan också anstiftarna på de anklagades bänk. Det är sant att den ungerska folkdomstolen, i det den dömer Laszlo Rajk och hans konspiratörsband, också i politisk och moralisk mening dömer Jugoslaviens förrädare, Titos, Rankovitjs, Kardeljs och Djilas förbrytarband. Den internationella betydelsen av denna process ligger just däri, att vi också fäller vår dom över de jugoslaviska fanflyktingarna och förrädarna mot demokratin och socialismen ... Denna process har avslöjat Titofolket, majoriteten av de nuvarande regeringsmännen i Jugoslavien, såsom bundsförvanter åt de amerikanska imperialisterna, såsom helt vanliga agenter åt de imperialistiska spionageorganisationerna ... Rättegången kastar ljus över de amerikanska spionageorganisationernas speciella undermineringsmetoder. Det framgår nämligen av rättegångsmaterialet, att de amerikanska spionageorganisationerna redan under kriget mot Hitler, alltså redan långt i förväg, förberedde sig på kampen mot socialismens och demokratins krafter. (Rättegångsprotokollet sid. 286-287, 292.)

Rajkprocessen avslöjade krigsmakarnas strategiska planer i Mellan- och Sydösteuropa, vilka syftade till att likvidera folkdemokratierna i Ungern, Albanien, Bulgarien, Polen, Rumänien och Tjeckoslovakien och göra dessa länder till inflytelsesfärer för västmakterna. De som ifrågasatt riktigheten av processens sensationella uppgifter, gör klokt i att ett ögonblick tänka över detta större, internationella sammanhang.

De kapitalistiska västmakternas ”goda vilja” att till den kapitalistiska sektorn i världen söka återvinna de stater, som under andra världskriget gick förlorade för dem genom att folken själva tog hand om makten, kan inte gärna betvivlas. När de ryska arbetarna och bönderna efter första världskriget tog makten, fick de under fyra år kämpa mot kontrarevolutionära interventionstrupper från fjorton länder. Winston Churchill var den främste organisatören av detta misslyckade försök att från början slå ned den första arbetar- och bondestaten. Churchills plan under andra världskriget, som han förfäktade bl. a. vid Teherankonferensen i slutet av november 1943, är väl känd. Den gick ut på ”invasion genom Balkan” i stället för den utlovade andra fronten i Västeuropa. President Roosevelt har yttrat härom, enligt uppgift av sonen Elliot Roosevelt, att när Churchill höll på sin Balkanplan så var ”var och en i rummet klar över vad han i verkligheten åsyftade ... Han strävade framför allt efter att som en kniv tränga in i Mellaneuropa för att hålla Röda armen borta från Österrike och Rumänien och om möjligt också från Ungern”.

Västmaktsplanerna på en Balkan- och Donaufederation som en ”säkerhetsgördel” mot Sovjetunionen uppgavs självfallet inte i och med att de korsades genom utgången av det andra världskriget, då Röda arméns snabba framryckning befriade dessa länder och därmed möjliggjorde skapandet av folkdemokratierna. Det hör till sakens natur att västmakterna med alla medel på nytt söker vinna inflytande över dessa strategiskt viktiga delar av världen. Att de därvid inte enbart håller sig till anständiga diplomatiska och politiska metoder utan också tillgriper sådana metoder som spionage, konspirationer, understöd åt allsköns reaktionära kretsar, som är fiender till den folkdemokratiska ordningen, för att inte tala om den alldagliga förtalskampanjen i pressen, är inte ägnat att förvåna. Det ingår numera som en högst naturlig beståndsdel i kapitalistisk ”diplomati”. Vederbörande har inga andra metoder att tillgripa, då det inte gärna går att intala folken i dessa länder att den gamla, fascistiska ordningen var bättre och att de självmant skall återvända till den!

Operation X

ÅKLAGAREN: Ledarna för de amerikanska spionageorganisationerna nekar och försöker bevisa sitt alibi. Men varför nekar de, då ju deras politik och gärningar levererar bevis?

I själva verket har västmakterna själva öppet medgett att de arbetar med de metoder, som Rajkprocessen avslöjade. På våren 1948, just vid den tidpunkt då Titoledarna och Rajkligan stegrade sin aktivitet, gick genom pressen meddelanden om en hemlig plan, kallad Operation X, som till upphovsman hade den kände amerikanske finansmagnaten och politikern John Foster Dulles, Åklagaren citerade en artikel i den schweiziska tidningen Die Tat för den 26 april 1949, där syftet med denna plan enligt uttalande av John Foster Dulles sammanfattades på följande sätt:

”Västern försökte framför allt att komma in i kadern och eliten i den härskande klassen i folkdemokratierna och har i denna riktning enligt uppgift nått resultat som överträffar alla förväntningar.”

John Foster Dulles är broder till den i Rajkprocessen figurerande huvudmannen för det amerikanska spionaget i Europa, mr Allen Dulles, vars verksamhet avslöjades i samband med den ungerska konspirationen.

Operation X — det var amerikanernas plan för bl. a. engagemanget av Titoledarna, av Rajk och hans medanklagade. Metoderna var fördomsfria. Genom' den ungerska fascistpolisen, vars hemliga arkiv räddades över till västzonen, fick amerikanerna vetskap om Rajks tidigare agentverksamhet. Den användes som påtryckning, då amerikanerna i maj 1945, omedelbart efter befrielsen, engagerade honom för sin spionageorganisation genom en av medlemmarna i den amerikanska militärmissionen i Ungern, överstelöjtnant Kovach, och en annan amerikansk representant Marton Himmler. Samma påtryckningsmetoder användes, när amerikanerna överlät förbindelsenätet till jugoslaverna. Sommaren 1947 sammanträffade Rajk i Abbazia i Jugoslavien med den jugoslaviske inrikesministern Rankovitj.

Rajk: Rankovitj sade att han visste, att jag stått i förbindelse med den ungerska polisen, och att han på Titos direkta anvisning kommit till Abbazia för att meddela mig följande: Om jag inte i fortsättningen intog en politisk hållning, som i varje hänseende understödde Titos politik i Ungern, så skulle man avslöja mig ... Rankovitj drog då lite hånfullt upp en fotokopia ur fickan och lät mig se den. Jag såg genast, att det var en kopia av den förklaring, som jag gett Hetenyi 1931 vid min häktning. Jag frågade Rankovitj, hur han fått tag i en kopia av detta dokument. Om kanske den jugoslaviska fascistpolisen tidigare stått i förbindelse med den ungerska polisen och fått uppgifter från den ... Rankovitj svarade då, att detta dokument inte kommit från den jugoslaviska polisens arkiv utan från amerikanerna ... (Rättegångsprotokollet sid. 54-55.)

En falskspelande inrikesminister i ungerska regeringen enrollerades på så sätt i den jugoslaviska spionageapparaten, välvilligt överlämnad som tjänligt verktyg av amerikanerna. På liknande sätt, under hot om avslöjande av deras tidigare angivarverksamhet, enrollerades Szalai och Justus. På annat håll, i Schweiz, enrollerades Szönyi i den amerikanska apparaten. Operation X hade trätt i funktion.

Rättegången

ÅKLAGAREN: Den som bevarat minsta rest av objektivitet och opartiskhet måste erkänna, att sanningen genom rättegången kommit i dagen.

Då processen mot Rajkligan betecknats som en ”skenprocess” bör formerna för själva rätte-

gångsförhandlingarna klargöras. Den ägde från början till slut rum inför full offentlighet. Den övervars av 47 utländska journalister, däribland 7 från Amerika, representerande sådana pressagenturer och tidningar som International News Service, United Press, Associated Press, New York Herald Tribune, och 5 från England, representerande bl. a. Reuter, Times och Daily Express. Även representanter från västmaktslegationerna i Budapest följde hela rättegången.

Mot rättegångsförfarandet finns ur demokratisk, juridisk synpunkt ingenting att erinra. Det tillgick ungefär som vid en rättegång i Sverige. Domstolen bestod av en yrkesdomare och fyra nämndemän, valda av de olika partierna. De anklagade hade fritt fått välja sina försvarsadvokater, som också gjorde vad rimligen göras kunde genom att andraga förmildrande omständigheter. De anklagade fick tala fritt, själva och genom sina advokater ställa frågor till de medanklagade. Förhören med dem var synnerligen grundliga. Påståendena att deras utsagor var ”inlärda läxor” och att bekännelserna kom ”på löpande band” är i grunden felaktiga. Medan Rajk uppträdde med den poserande hasardörens överlägsenhet och gärna talade, fick domaren av andra återigen plocka fram svaren genom korsförhör. Medan en Szalai med stora gester tillstod sina brott för att senare be för livet, kämpade Brankov envist för att klara sig undan anklagelsen för delaktighet i mord. I vissa detaljer förekom smärre avvikelser, som först genom konfrontation mellan de olika anklagade kunde tillrättaläggas. De anklagades skiftande attityder, nyanserna i deras utsagor, som i några konkreta fall anfördes av åklagaren som ytterligare bevisvärde, i det de klargjorde att de anklagade ur olika källor bekräftade samstämmiga uppgifter, de 19 vittnen som hördes och som bekräftade olika detaljer, de dokument och fotografier som framlades som bevismaterial — allt tillsammans gav en klar bild av att det som här framlades inför världsoffentligheten var obestridlig sanning.

Samtliga anklagade hade erkänt och vidhöll på särskild fråga lika bekännelser. Naturligtvis har det inte saknats påståenden att bekännelserna var avpressade. Varför passade de anklagade då inte på att inför världsoffentligheten ropa ut sin oskuld? Naturligtvis har det heller inte saknats påståenden att de anklagade var preparerade med någon ”mystisk drog”, som visserligen är obekant för vetenskapen, men som alltid brukar ”plockas fram” när det gäller rättegångar av detta slag. För den som med egna ögon kunnat studera de anklagades uppträdande är varje påstående av detta slag enbart löjeväckande. En av de anklagade, Szönyi, berörde f. ö. denna sak: ”Jag är själv läkare, till och med nervläkare, och vet redan från förut, att sådant är omöjligt. Nu har jag också av egen erfarenhet konstaterat, att det inte kan vara tal om något sådant. Min uppriktiga bekännelse har endast och allenast den orsaken, att jag beslutat vara uppriktig för att gottgöra det lilla, som i samband med ett så svårt brott möjligen ännu kan gottgöras.”

De anklagades bekännelser i Rajkprocessen har den enkla och naturliga förklaringen, att en brottsling som regel erkänner, då han är fullständigt överbevisad. Förklaringen till att de anklagade inte heller kämpade för ”sin sak” är lika enkel. Här ligger den stora skillnaden mellan dessa anklagades uppträdande och det sätt varpå anklagade revolutionärer uppträtt inför sina domare och i kraft av sin övertygelse och sina idéers styrka kämpat in i det sista. Exempelvis Dimitrov i Leipzig-processen, som vändes till en anklagelse mot nazisterna. Men kan någon lägga idealitet eller rättfärdighetssynpunkter på en verksamhet, bestående av spionage, mordplaner, förberedelser till väpnat infall i eget land och terror mot sina landsmän? De psykologiska momenten i Rajkprocessen är inte svårförklarade.

I händerna på Gestapo

RAJK: I de franska interneringslägren var en stark trotskistisk verksamhet i gång. De huvudsakliga organisatörerna var medlemmarna av den jugoslaviska gruppen.

Det amerikansk-jugoslaviska spionsamarbetet var inte någonting som byggts upp efter kriget. I Titoledarnas krets fanns från början många gamla agenter, som tidigare varit i tjänst hos franska spionagebyrån och hos Gestapo. Rajks första kontakt med dem började redan i de franska interneringslägren för deltagare i spanska inbördeskriget. I dessa läger, Saint-Cyprien, Gurs och Vernet utvecklades — därom kunde på sin tid också svenska spanienkämpar som stiftade bekantskap med dessa läger ge besked — en livlig trotskistisk verksamhet, och här fann de internationella spionageorganisationerna en god jordmån under de första krigsåren. När Rajk hamnade här efter sin provokatörsverksamhet i Spanien, där han f. ö. enligt ett vittnesmål även höll kontakt med det spanska trotskistpartiet POUM:s generalsekreterare Gironella, som av franska underrättelsetjänsten räddades över till Mexico, stiftade han bekantskap med en grupp på cirka 150 jugoslaver. Deras ledare Kosta-Nagy, Gosnjak, Maslaritj, Mrasovitj, Militj, Vukomanovitj och Stefanovitj av vilka flertalet i dag innehar ledande poster i Titos Jugoslavien, var ledare för den trotskistiska verksamheten och, i likhet med Rajk själv, i förbindelse med franska spionagebyrån (Deuxième Bureau = andra byrån).

Till interneringslägret Vernet kom en dag en amerikansk medborgare vid namn Field, som senare skulle komma att spela en stor roll i denna spionageverksamhet, och meddelade Rajk, att han från Washington fått anvisning att hjälpa honom hem till Ungern för att för amerikanernas räkning arbeta inom och om möjligt ta ledningen i partiet. Rajk hade emellertid dessförinnan fått annat erbjudande om hjälp att komma hem. På våren 1941, alltså i Vichy-Frankrike, korn en tysk värningskommission med en gestapomajor i spetsen till lägret för att värva arbetskraft till Tyskland. Han meddelade Rajk, att han av chefen för politiska polisen i Ungern, Peter Hain, anmodats att hjälpa Rajk hem igen. Han hade inte kunnat hitta någon bättre lösning än att låta honom ”ta arbete” i Tyskland. Vid detta samtal tog gestapomajoren fram en lista på jugoslaverna — ”samma lista som officern i Deuxième Bureau ofta tittat på när jag talade med honom om den jugoslaviska trotskistgruppens verksamhet” — gjorde förfrågningar om bl. a. Kosta-Nagy och Vukomanovitj och förklarade, att de vänt sig till honom med begäran att han skulle hjälpa dem hem till Jugoslavien ...

Rajk: Att han faktiskt gjorde det framgår av två fakta. Det första är att i den grupp, med vilken jag begav mig till Tyskland, var många jugoslaver. Det andra är, att från trakten kring Leipzig där jag arbetade med vissa mellanrum större eller mindre jugoslaviska grupper anträdde hemresan till Jugoslavien, och att deras hemresa i den legala form i vilken den skedde uppenbarligen inte kunde försiggå på annat sätt än med understöd av de tyska myndigheterna, Gestapo eller andra organ.

Domaren: En fråga. Vet ni i vilket förhållande dessa jugoslaviska personer ni talat om stod till den rådande regimen i Jugoslavien, som då tjänade hitlerfascisterna?

Rajk: Om det vet jag ingenting konkret. Men jag anser det uppenbart, att då de genom Deuxième Bureau-officern trädde i kontakt med Gestapo och direkt vände sig till denna för att få hjälp med hemresan till Jugoslavien, så hade Gestapo dessa män i sina händer också i fortsättningen, betraktade dem som sitt folk och skickade dem hem med uppdrag.

Domaren: Tänkte ni på detta redan då eller först nu?

Rajk: Jag tänkte på det redan då.

(Rättegångsprotokollet sid. 42-43.)

Office of Strategic Services

SZÖNYI: Svårt fastställa, var den amerikanska spiontjänsten slutade och den jugoslaviska spiontjänsten började.

Schweiz var under krigsåren centrum för det amerikanska spionaget i Europa. Chefen för detta, Office of Strategic Services (OSS), var *Allen Dulles*, som officiellt var anställd vid amerikanska legationen i Bern. Hans närmaste medhjälpare var Noel H. Field, som officiellt uppehöll sig i Schweiz som ledare för den amerikanska hjälporganisationen Unitarian Service Committee. I Schweiz uppehöll sig under kriget massor av politiska flyktingar från praktiskt taget alla länder i Mellaneuropa och Östeuropa. Det fanns också många ”vänsterinställda” kommunistiska grupper, berättade den anklagade Tibor Szönyi, som visste vad han talade om, då han själv från 1938 uppehöll sig som flykting i Schweiz och bland de ungerska emigranterna bildade en trotskistisk grupp. ”Bland de vänsterinställda kommunistiska grupperna utvecklade Englands och särskilt Förenta Staternas hemliga underrättelsetjänst redan under första krigsåret en mycket aktiv verksamhet.” Noel H. Fields arbete bestod i att dela ut understöd och på så sätt knyta kontakter, varpå de lämpliga objekten enrollerades i mr Dulles' ”Office”.

Bland de direkta medarbetarna åt Allen Dulles var två jugoslaviska spioner, Misja Lompar, som var ledare för den jugoslaviska emigrantgruppen och senare blev generalkonsul i Zürich, samt Latinovitj, som först var sysselsatt i Geneve och senare blev utnämnd till jugoslavisk generalkonsul i Marseille. En tredje jugoslavisk medhjälpare åt Dulles var den kvinnliga spionen Gonfino. Szönyi berättade också, att förre ledaren för Amerikas kommunistiska parti Browders ”teorier” spelat en mycket stor roll i den amerikanska spionbyråns arbete bland emigranterna, och att de i stor upplaga trycktes på franska och tyska språken. Genom Lompars förmedling enrollerades Szönyi i det amerikanska spionaget i september 1944.

Szönyi: Vid sammanträffandet klarlade Dulles ingående sina politiska åsikter beträffande tiden efter kriget. Han framhöll, att det var klart att i en rad östeuropeiska länder, som kom att befrias av sovjettrupperna, de kommunistiska partierna skulle bli regeringspartier, och att den amerikanska orienteringen för en politik av amerikanskt samarbete i första hand måste utföras inom de kommunistiska partierna. Han frågade ut mig, vilka möjligheter jag hade att nästla mig in i det kommunistiska partiet. (Rättegångsprotokollet sid. 160.)

Det överenskoms att Szönyi efter återvändandet till Ungern skulle använda täcknamnet Peter, medan Dulles själv gick under namnet Wagner, samt på vilka vägar spionmaterialet skulle befordras. Organiseringen av hemresan för Szönyi och hans grupp på ytterligare fem spioner ger en bild av hur intimt det amerikanska och det jugoslaviska spionaget redan vid denna tidpunkt samverkade. På mr Dulles anvisning ordnade jugoslaven Lompar de falska papperen, som utställdes på jugoslaviska konsulatet i Genève för ”sex officerare i en jugoslavisk militärmission”. Genom Noel H. Field ordnades så att de illegalt kunde överskrida schweizisk-franska gränsen, varpå de i Marseille anmälde sig hos Dulles' spion Latinovitj, som då hunnit bli jugoslavisk generalkonsul i Marseille. Av Field erhöll gruppen 4.000 schweizerfrancs i reskassa. Latinovitj organiserade kontakt med den amerikanska militärupplysningsbyrå G 2, som ordnade de amerikanska militärmyndigheternas tillstånd att ett militärplan ställdes till förfogande. Så gick resan via Neapel till Belgrad, där gruppen överlämnade sina rekommendationsskrivelser till major Kovatjevitj i inrikesministeriet. Han satte dem i sin tur i förbindelse med politiska polisen (OZNA), där en major Kalafatitj organiserade den fortsatta resan med en av OZNA :s bilar över gränsen till Szeged i Ungern, där de enligt anvisningarna förstörde sina falska papper.

Ännu en av de amerikansk-jugoslaviska spiongrupperna enligt Operation X var färdig för sin undermineringsverksamhet,

Jugoslaviska spionageorganisationen UDD

BRANKOV: Vårt spionagenät omspände så småningom samtliga grenar av statsapparaten, armén och polisen.

Rättegången avslöjade i detalj den jugoslaviska spionageorganisationens (UDB) verksamhet i Ungern och dess intima samarbete med det amerikanska spionageväsendet. Till en början arbetade de utåt på skilda linjer. Efter kriget, slut övergick emellertid den amerikanska spionageorganisationen alltmer och mer till att upprätthålla kontakterna med Ungern och leda verksamheten där via Jugoslavien. Uppenbarligen ansågs den av Tito- regimen uppbyggda apparaten vid denna tidpunkt pålitlig ur amerikansk synpunkt. Vi har redan erfarit, hur Rajk kort efter sin återkomst till Ungern i maj 1945 uppsöktes av den amerikanske överstelöjtnanten Kovach. Denne meddelade, att han av förutvarande chefen för politiska polisen i Ungern Sombor-Schweinitzer, som nu levde i amerikanska zonen i Tyskland, fått uppgift om att Rajk arbetat för horthypolisen. Han uppmanade Rajk att träda i amerikansk tjänst, i annat fall skulle man avslöja honom för kommunistiska partiets ledning. Genom Kovach sattes Rajk i förbindelse med amerikanen Marton Himmler, av vilken han fick sina första spionuppdrag. Men vid ett senare tillfälle ...

Rajk: Marton Himmler meddelade mig samtidigt, att detta med all sannolikhet var mitt sista samtal med honom eller över huvud taget med representanter för den amerikanska spionageorganisationen, då denna skulle överlämna hela sitt nät åt jugoslaverna, och jag i framtiden skulle få anvisningar beträffande min fortsatta verksamhet via jugoslaverna.

Det visade sig, att den som övertog förbindelserna med Rajk inte var någon annan än den jugoslaviske inrikesministern Rankovitj själv. Sättet varpå det skedde är oss redan bekant. Också dessförinnan hade emellertid Rajk vid sidan om den amerikanska spionageorganisationen även haft förbindelse med den jugoslaviska via den anklagade Brankov. Man arbetade på flera linjer. Bredvid den rajkska organisationen hade jugoslaverna också skapat en rad andra spionkontakter, som efter hand samordnades.

Den anklagade jugoslaviske legationstjänstemannen Brankov, som alltsedan 1945, då han kom till Ungern på officiellt uppdrag, var inrikesminister Rankovitjs specielle förtroendeman och huvudorganisatören för det jugoslaviska spionaget i Ungern, kunde med stor sakkunskap avslöja hela spionapparaten.

Brankov: Spiontjänsten började 1945, då den första jugoslaviska militärmissionen kom till Ungern. Militärmissionen skickades på sin tid till Ungern av Tito, och sammansättningen av den bestämdes av Rankovitj. Innan missionen avreste, fick ledaren överste Cicmil personligen anvisningar av Tito ... Tito väntade av oss, att vi skulle göra ett gott arbete i Ungern. Detta var av stor vikt, då läget i Ungern inte var stabilt och vi därför måste organisera en god under rättelsetjänst. Den andra anvisningen gick ut på att i Ungern ta upp förbindelse med de därvarande engelska och amerikanska representanterna, som arbetade i den interallierade kontrollkommissionen. För det tredje skulle missionens medlemmar ta sig i akt, så att de under inga omständigheter råkade under inflytande av den inom den interallierade kontrollkommissionen verksamma ryska militärmissionen.

Brankov namngav de jugoslaviska diplomater, som bedrivit spioneri och undermineringsarbete. Det var praktiskt taget en katalog över hela diplomatstaben i Ungern: ledaren för militärmissionen överste Cicmil, ministern Mrasovitj (sedermera ambassadör i Moskva), konsu-

latcheferna major Smiljanitj och Devetjijtj, legationsrådet Jovanovitj, handelsattachén Gavrilovitj och hans ställföreträdare Tjatjinovitj och Juditj, militärattachén Lositj och hans efterträdare överste Shokalj och ytterligare en rad diplomater och legationstjänstemän. Devetjijtj och Jovanovitj sändes som särskilda emissarier därför att ”Rankovitj var missbelåten med arbetet i Budapest”, särskilt i fråga om förbindelserna med amerikanerna och engelsmännen.

Brankov: Jag vet konkret att dessa förbindelser då åter knöts ihop och erinrar mig att Devetjijtj trädde i förbindelse med amerikanske handelsattachén Hilton i Budapest. Sedan tog han upp förbindelsen med engelske vicekonsuln Pettitt, vidare med Budapest-representanten från de tre västmaktszonerna kapten Marty och med överstelöjtnant Koptsjak, som var ställföreträdare för amerikanske militärattachén i Budapest.

Så byggde den jugoslaviska spionageapparaten alltmer och mer ut sin organisation i Ungern, till tjänst åt amerikanerna, som hela tiden hölls underrättade och via Titledarna dirigerade det hela. Brankovs utsago i anklagelseskriften ger en god sammanfattning:

”Vårt spionnät omfattade så småningom samtliga grenar av statsapparaten, armén och polisen. Medlemmarna av detta spionnät trängde med början år 1945 också in i ledningen för Ungerns kommunistiska parti och socialdemokratiska partiet, liksom i ledningen för en rad andra samhällliga och politiska organisationer. Med hjälp av spionnätet i statsapparaten och armén utvecklade den jugoslaviska regeringen en stort anlagd spionageverksamhet mot den ungerska regeringen. Detta möjliggjorde att den jugoslaviske inrikesministern Rankovitj enligt Titos planer genom detta spionnät kunde träffa konkreta förberedelser för störtande av den ungerska regeringen och för att ändra på statsordningen i Ungern.” (Rättegångsprotokollet sid. 12, 50, 113-114, 151-152.)

Gestapometoder

BRANKOV: Rankovitj gjorde ingen hemlighet därav och menade att man också kunde lära mycket av Gestapo.

Det var inte endast i fråga om Rajk, som de amerikanska och jugoslaviska spionageorganisationerna använde utpressningsmetoder av märket Gestapo. I det jugoslaviska spionnätet i Ungern, som i detalj avslöjades av Brankov, fanns en rad personer — många av dem insmugglade på framträdande poster i statsapparaten — med lika skumt förflutet.

Domaren: Var det inte påfallande att Rajk var polisspion, Szalai polisspion och Justus också polisspion? Specialiserade ni er på fascistiska polisspioner?

Brankov: Jag har redan förut sagt, att Rankovitj 1945 gav anvisning om att det var viktigt att bygga ut en bra underrättelsetjänst, ett spionnät i Ungern, oviktigt med vilka metoder. Naturligtvis behövde man efter en sådan anvisning inte fråga så mycket efter om det handlade om en polisspion eller ej.

Han hade fått anvisning om att i första hand ta upp förbindelser med sådana som var komprometterade. Det visade sig att ”dessa var de bästa agenterna” ... ”Dessa människor hade man bättre i sin hand och de var också villiga att arbeta. Det var naturligtvis gestapometoder. Rankovitj gjorde ingen hemlighet därav och menade att man också kunde lära mycket av Gestapo. Enligt min mening använde säkerligen också angloamerikanerna liknande metoder Mot Tito och Rankovitj ...”

Utan tvivel skall en gång den hela och fulla sanningen om hur Titledarna blev agenter åt västmakterna komma i dagen. Inför rätta gav deras egen agent Brankov antydningar därom. Han berättade sålunda, att det bland partisanerna under kriget talats om ”att Rankovitj kanske

redan på sin tid enrullerats av tyskarna ... Det talades mycket om att han en gång med en liten grupp fallit i händerna på tyskarna. Denna grupp hade blivit avrättad, endast Rankovitj hade det lyckats att några veckor senare komma fri ...”

Åklagaren: Hände honom ingenting? Brankov: Det hände honom ingenting.

Vid rättegången avslöjades också, att jugoslaviska legationen i Budapest i några fall med våld fört människor över gränsen till Jugoslavien och med hot tvingat dem att bli agenter. En av dem, en jugoslavisk flicka vid namn *Ljubitsa Hribar*, var inkallad som vittne. Hon hade levat som flykting i Ungern. Då hon vägrade att låta sig engageras, utsattes hon för press av två legationstjänstemän, däribland biträdande handelsattachén Tjatjinovitj. De visade en jugoslavisk tidning, enligt vilken hennes broder häktats för sammansvärjning mot regeringen. ”Om jag inte gick med på att hjälpa till och arbeta för UDB, skulle min bror bli dömd till döden.” Vid ett besök på konsulatet blev hon med våld kvarhållen i två dagar, därefter jämte tre män med förbundna ögon förd över gränsen och kastad i fängelse i Jugoslavien. Hon kvarhölls i tre veckor, tills hon under hot till livet skrev under en förpliktelse att arbeta för den jugoslaviska spiontjänsten i Ungern.

Också mord ingick i de jugoslaviska spionmetoderna. Då en av de jugoslaviska representanterna i Ungern, Milosj Moitj, efter Informationsbyråns resolution bröt med Tito och vägrade fara tillbaks till Belgrad, kom order från Rankovitj att han måste likvideras för att inte riskera att han avslöjade hela verksamheten. Brankov var anklagad som medskyldig för detta mord. Både försvarsadvokaten och han själv bestred energiskt denna punkt i anklagelsen. En landsman till honom, förre pressattachén vid jugoslaviska legationen Sjifko Boarov, som begått mordet och satt häktad i avvaktan på rättegången, var inkallad som vittne. Såväl Boarov som Brankov förklarade att de egentligen varit emot mordet, men dåvarande ministern Mrasovitj hade förklarat, att Rankovitjs anvisningar var heliga och måste följas. Varpå Mrasovitj gett Boarov sin egen revolver. Natten till den 10 juli 1948 mördades Moitj i sin bostad med flera revolverskott. (Rättegångsprotokollet sid. 119-120, 154.)

I Titos partisanstaber

ÅKLAGAREN: Titledarna tog redan under kriget kurs på den amerikanska och engelska imperialismen och samarbetade med denna mot Sovjetunionen.

Rajkprocessen bevisade tillfullo Titoregimens intima samarbete med västmakternas spionageväsende redan under kriget. Dussintals jugoslaviska spioner var verksamma redan i de franska interneringslägren, stod i förbindelse med franska spionagebyrå och hjälptes hem av Gestapo. Szönyigruppens hemresa till Ungern organiserades i intim samverkan mellan det amerikanska spionagets ledare Dulles och Field och den jugoslaviska spiontjänsten. Under krigsåren var inte endast Lompar i Schweiz och Latinovitj i Frankrike utan också Velebit i London och Jovanovitj i Bari samtidigt agenter åt Tito och amerikanerna. Jugoslaviska militärmissionens ledare i Ungern, överste Cicmil, samarbetade med engelska militärmissionens chef, general Edgecumbe, mot den sovjetryska militärmissionen. Allt viktigt spionmaterial vidarebefordrades av jugoslaverna också till Amerikas och Englands agenter.

Åklagaren: Genom alla dessa fakta och genom Brankovs utsago om kulisshemligheterna i den jugoslaviska partisankampen kommer Titos, Kardeljs, Rankovitjs och Djilas' hela förflutna, hela deras roll i den jugoslaviska partisankampen i ny belysning. Tito-ledarna tog genom de till partisangeneralstaben utsända amerikanska och engelska kunskaparofficerarna redan under kriget kurs på den amerikanska och engelska imperialismen och samarbetade med denna mot Sovjetunionen vid samma tid som sovjetarmén göt sitt blod för Jugoslaviens befrielse.

(Rättegångsprotokollet sid. 289.)

När Tito under kriget lät en blandad engelsk-amerikansk militärmission komma till sin generalstab och till de olika provinsstaberna organiserades det närmare samarbetet mot Sovjetunionen. Brankov, som själv i ledande ställning deltog i partisankriget och såsom ledare i den jugoslaviska underrättelsetjänsten hade tillgång till dess hemliga arkiv, räknade upp namnen på tjugo amerikanska och engelska officerare med angivande av deras stationering. Vid Titos generalstab befann sig överste *Hamilton*, överstelöjtnant *Fire* och överstelöjtnant *Farish* från amerikanerna, general *MacLean*, överstelöjtnant *Salwin*, överstelöjtnant *Moore* och major *Randolph Churchill*, Winston Churchills son, från engelska militärmissionen. De övriga var utplacerade vid provinsstaberna i Macedonien, Vojvodina, Bosnien, Serbien, Kroatien, Slovenien och på ön Vis.

Brankov kände till alla dessa namn, därför att de jugoslaviska officerarna fått order att lära dem utantill.

— Men jag kan dem också av det skälet, att jag 1947-48 fick se herrarnas papper vid UDB i Belgrad. Där fanns många uppgifter om att dessa medlemmar av den engelsk-amerikanska militärmissionen var erfarna kunskapare och under kriget utvecklade en omfattande spionageverksamhet på jugoslaviskt område. Därför minns jag namnen så väl ...

I UDB:s hemliga arkiv hade Brankov också kunnat konstatera, att ”det fanns många jugoslaviska ledare och officerare, för vilka var anmärkt att de under kriget och också efter kriget upprätthöll förbindelser med den engelsk-amerikanska kunskapartjänsten”. Bland de sålunda registrerade räknade han upp: *Marko Belinitj*, nuvarande minister i kroatiska regeringen, *Mrasovitj*, sändebud i Moskva, *Stambolitj*, president i serbiska regeringen, *Humo*, partisekretärare i Bosnien, generallöjtnant *Apostolovitj* vid macedoniska generalstaben, *Vukomanovitj*, minister i jugoslaviska centralregeringen, general *Orovitj* vid generalstaben i Vojvodina, sekreteraren i partiets centralkommitté *Veselinov*, medlemmen av centralkommittén *Jojkitj*, presidenten i slovenska regeringen *Marinko Misja*, industriministern i centralregeringen *Kidritj* och ministern i centralregeringen *Leskosjek*.

Brankov, som själv varit förvånad över att personer som var registrerade som agenter åt den engelsk-amerikanska underrättelsetjänsten senare fått bekläda sådana höga ställningar, hade vid ett tillfälle talat därom med chefen för UDB:s utlandsavdelning generallöjtnant Militj och en annan av ledarna i UDB, överste Javorski, men fått beskedet att han ”inte förstod dessa saker” och att det hela ”skett på anvisning från högsta ort, ty också Rankovitj och andra ledare visste om det”.

De som opponerade mot det jugoslaviska samarbetet med västmaktsagenterna stämplades som ”ultravänster”.

Brankov: Det förekom också exempelvis att de personer — redan 1944 talade partisanerna mycket därom — som hölls för vänster- inställda, som var anhängare av Sovjetunionen och inte böjda att intimt samarbeta med engelsmännen och amerikanerna, under kriget skickades till platser, där en säker död väntade dem. (Rättegångsprotokollet sid. 131.)

Västmakternas Tito-plan

ÅKLAGAREN: Den sovjetfientliga planen på ett Balkanblock föddes inte i Titos huvud utan i Washingtons och Londons spionagebyråer.

Västmakternas plan gick ut på att med Titoregimen som verktyg söka omintetgöra folkens nationella och sociala befrielse i Sydösteuropa, isolera Sovjetunionen och här skapa en bas för

ett nytt världskrig. Processens avslöjande av denna plan och de anvisningar för dess genomförande, som Titoledarna gav sina agenter i Ungern, var klart och otvetydigt. Rajk berättade utförligt om det ”politiska program”, som Rankovitj delgav honom vid deras andra hemliga sammanträffande. Det ägde rum i Kelebia under ett jaktparti, ordnat i samband med Titos högtidliga besök i Budapest för undertecknande av det ungersk-jugoslaviska vänskapsfördraget. Medan Tito lät sig hyllas i Ungern, konspirerade hans inrikesminister med Rajk i en av vagnarna i extratåget för att ”bringa regeringssystemet i de folkdemokratiska länderna på fall” och ”bilda ett mellanstatligt förbund som skulle stödja sig på Förenta Staterna. Detta statsförbund skulle samtidigt utgöra ett militärt block på Förenta Staternas sida mot Sovjetunionen.” (Rättegångsprotokollet sid. 65.)

Rajks uppgifter bekräftades till fullo av Brankov, som ur andra källor berättade om Titoledarnas plan. En tredje anklagad, generalen Palffy, hade återigen på andra vägar fått samstämmiga anvisningar. Hans kontaktman hade varit överste Nedelkovitj, minister i serbiska federativa republiken och en av Titos närmaste förtrodda. På särskild uppmaning framförd av militärattachén Lositj i oktober 1947 hade Palffy, som då redan i mer än två år varit engagerad i den jugoslaviska spionageapparaten, låtit sig väljas som delegat till internationella partiskongressen i Rom. överste Nedelkovitj kom dit som ledare för den jugoslaviska delegationen.

Palffy: Jag hade en mycket ingående konferens med Nedelkovitj, som från början med eftertryck betonade, att han hade sitt uppdrag från Tito personligen, och att han kommit till Rom för att träda i förbindelse med mig och i större sammanhang informera mig om Titos planer och mina uppgifter. Sakens kärna var, enligt den av Tito och Rankovitj personligen utarbetade planen, vilken, som Nedelkovitj sade, tog hänsyn till Förenta Staternas intresse, ja, utarbetats i överensstämmelse med dess representanter, att de folkdemokratiska länderna undan för undan skulle lösgöras från Sovjetunionen ... Min uppgift var att understödja Rajk, på så sätt nämligen att jag säkrade armén ... Tillsammans med amerikanerna utarbetade Tito också en detaljplan, en regionalplan, planen på ett Balkanförbund. Detta Balkanförbund skulle enligt planen bestå av Jugoslavien som ledande makt, Ungern, Bulgarien, Albanien och eventuellt senare, sade Nedelkovitj, Rumänien. (Rättegångsprotokollet sid. 99.)

Titoledarnas dubbelspel

ÅKLAGAREN: Till tiden för Informationsbyråns beslut experimenterade Titoledarna med att på s. k. fredlig väg hindra folkdemokratiernas fredliga utveckling.

Titoledarnas politik för förverkligandet av västmakternas plan kan indelas i två avsnitt. Under de första efterkrigsåren, då kampen mellan den borgerliga reaktionen och folkdemokratin ännu inte var klart avgjord och man möjligen kunde räkna med att de reaktionära, krafterna kunde få övertaget, uppträdde de inte öppet fientligt mot Sovjetunionen och folkdemokratierna. Det ingick i planen att de skulle utgöra reserven. Under denna tid gick anvisningarna till agenterna i Ungern ut på att de skulle söka åstadkomma en regimförändring med fredliga medel. Rajks organisation fick uppgiften att med olika medel underlätta de högerorienterade elementens verksamhet. Han skulle uppta kontakt med de krafter, som stod under ledning av dåvarande ministerpresidenten Ferenc Nagy, med de reaktionära elementen inom bondepartiet och med de högersocialdemokratiska ledarna. Genom att desorganisera de revolutionära krafterna i kommunistiska partiet skulle han underlätta de reaktionäras strävan att breda ut sin makt.

Då Nagy-regeringen 1947 störtades efter avslöjandet av hans sammansvärjning — vars

upptäckande Rajk f. ö. under någon tid hindrade genom att förstöra viktigt undersökningsmaterial, som även skulle ha avslöjat honom själv — fick Rajk anvisning om att vid nyvalen särskilt främja de av Barancovitj och Pfeiffer nystartade reaktionära partierna. En annan anvisning gick ut på att förmå kommunistiska partiet att inställa kampen mot de högersocialdemokratiska ledarna med hänvisning till att det ”inte var möjligt att föra krig på två fronter”. För att främja Titos syften skulle åtgärder vidtagas för att samordna fackföreningarna samt ungdoms- och kvinnoorganisationerna i balkanförbundet.

Under hela denna tid utbyggdes samtidigt spionnätet i Ungern. Rajk byggde upp sin organisation genom att placera av jugoslaverna och amerikanerna rekommenderade agenter på ledande poster. En hel rad av dessa namngavs i olika sammanhang under rättegången. General Palffy plockade in sina reaktionära officerare på kommandoposter i armén, medan Szönyi placerade ut agenter på poster i statsapparaten, i ekonomiskt betydelsefulla företag och i kommunistiska partiet.

Vid Rajks andra sammanträffande med inrikesminister Rankovitj i december 1947 i Kelebia förklarade emellertid denne att ”läget under tiden ändrat sig så, att Jugoslavien måste uppge sin hittillsvarande reservroll och självt träda i förgrunden”. Det skulle inte ske på så sätt att man offentligt proklamerade en mot Sovjetunionen fientlig politik: Under en socialistisk, sovjetvänlig och folkdemokratvänlig mask skulle emellertid Jugoslavien framträda som den ledande makten. Propagandan skulle gå ut på att det genom sitt geografiska läge spelade en viktig strategisk roll gentemot Förenta Staternas angreppspolitik, och att det alltså var i Sovjetunionens och folkdemokratiernas intresse att understödja Jugoslavien.

Rankovitj framhöll vidare att det ”också var andra krafter i verksamhet”. Marshallplanen skulle komma att försvåra folkdemokratiernas ekonomiska läge, varigenom dessa länders sammanslutning i en front också av ekonomiska intresseskäl skulle komma att påskyndas.

Men på våren 1948 inträffade en rad händelser, som gång efter annan satte streck i räkningen för konspiratörerna. De båda arbetarpartierna i Ungern började förhandla om sammanslagning, vilket åstadkom en stark politisk aktivisering av arbetarklassen. Regeringen ombildades, och det gjordes omplaceringar i statliga ämbeten, i hären etc. varigenom agenternas cirklar rubbades. Den katolska reaktionen, på vilken man hyst stora förhoppningar, och som hade en av sina främsta ledare i den sedermera för konspirativ verksamhet dömd kardinalen Mindszenty, tillfogades ett bakslag genom förstatligandet av skolväsendet. Och så ...

Rajk: Ett avgörande, hårt slag mot hela planen var Informationsbyråns resolution, som avslöjade Titos politik, varmed också väsentligen avslutades det första avsnittet av den Titopolitik, som bestod i att förtäckt, med låtsat vänligt uppträdande, eftersträva störtande av den folkdemokratiska regimen i de olika länderna. (Rättegångsprotokollet sid. 72.)

Den planerade statskuppen

RAJK: Tito företrädde på det bestämdaste den ståndpunkten att det efter Informationsbyråns resolution inte längre kunde bli fråga om ett fredligt maktövertagande.

Efter Informationsbyråns resolution, som Rajk i förväg avslöjade för sina jugoslaviska uppdragsgivare, ansåg Titoledarna det nödvändigt att ändra taktik. Rajk kallades till ett nytt illegalt möte med Rankovitj, denna gång i Paks i närheten av jugoslaviska gränsen. Genom detaljerade vittnesmål klarlades hur det hela gått till. Rajk berättade om de anvisningar Rankovitj gett: Det behövdes en viss övergångstid innan man kunde uppträda öppet mot Sovjetunionen. Tito hade utarbetat en ”genial omställningsplan” för att vända folkets sovjetvänlighet till fientlighet. Först skulle man vänligt kritisera Informationsbyråns resolution som

”byggde på missförstånd”. Senare skulle man öppet stämpla den som lögnaktig för att i sista etappen övergå till att förklara att Sovjetunionen medvetet hindrade Jugoslavien att bygga socialismen. Det avgörande var emellertid att nu snabbt samla alla reaktionära krafter, från de nationalistiska till de gamla fascistiska elementen. Tidigare hade man visserligen räknat med eventualiteten av en kupp men nu hade Tito kategoriskt förklarat, att ”störtandet av regeringsmakten nu ankom på den väpnade makten”.

Palffy och Szönyi hade invigts i planerna och delgivits Rankovitjs nya anvisningar. De anklagades berättelser gav tillsammans en fullständig bild av den in i minsta detalj planerade statskuppen: Betydande jugoslaviska enheter av soldater som i ungerska uniformer skulle smugglas över gränsen skulle från början ställas till förfogande. Militär, polis och gendarmeri från det gamla fascistiska Ungern, som flytt till amerikanska och engelska zonerna i Västtyskland och som organiserats upp under ledning av Ferenc Kisbarnaki Farkas, skulle via Österrike rycka in i Ungern. Regeringen skulle häktas och tre av dess främsta medlemmar, Rakosi, Gerö och Mihaly Farkas likvideras. Efteråt kunde man förklara, att den ene omkommit genom olyckshändelse, den andre dött av sjukdom, den tredje begått självmord eller något liknande. Via Brankov hade Rankovitj senare låtit meddela Rajk, att truppkoncentrationerna vid gränsen var klara. ”Titoledarna hade alltså på sin sida träffat alla åtgärder för att verkligen genomföra programmet ” (Rättegångsprotokollet sid. 77-78.)

Palffy, chefen för den militära organisationen i sammansvärjningen, berättade hur han på Rajks anvisning och genom direkta anvisningar från Rankovitj förmedlade av militärattachén Shokalj gjort upp den detaljerade planen för kuppens genomförande. Tio bataljoner militär och polisenheter var avdelade för uppgiften. ”I Budapest skulle vi med dessa krafter besätta vissa nyckelställningar, i första hand partiets centralbyggnad, försvarsministeriet och inrikesministeriet, statskyddsmyndigheternas lokaliteter, radion, redaktionen för Szabad Nep,^{*} de offentliga verken, bangårdar och några arbetardistrikt, där man kunde räkna på motstånd. Omedelbart före besättandet skulle de tre nämnda politikerna häktas av smärre grupper. Kommandot över hela den väpnade makten skulle jag övertaga, medan överste Korondy var utsedd till befälhavare för polisenheterna ... På en särskild karta, planskiss över Budapest, utmärkte jag nyckelpunkterna och noterade besättningskrafternas styrka.” Redan tidigare hade vid tre olika tillfällen provmobilisering genomförts. (Rättegångsprotokollet sid. 105.)

Korondy berättade om de konkreta planerna för häktningen av regeringen och de planerade morderna på tre av dess medlemmar. ”Dessa personer var de som ovillkorligen måste undanröjas för att det väpnade upproret skulle lyckas.” Rankovitj hade särskilt gett anvisning härom. *Szönyi* berättade, hur han fått anvisning om att förbereda ”en partikonferens, vars uppgift var att efteråt legalisera kuppen”. Rajk medgav cyniskt att omstörtningen ”i varje fall skulle ha åstadkommit vittgående grymheter och massakrer på de demokratiska krafterna” och Palffy ansåg ”att det inte finns någon medelväg” och att man ”om vi ville det eller inte skulle ha hamnat tillbaka i horthyfascismen”.

Brankov hade av Rankovitj fått ideliga påstötningar att forcera statskuppförberedelserna i Ungern. Genom sammanslagningen av arbetarpartierna, stärkandet av den centrala regeringsmakten, uppdragandet av kardinal Mindszentys sammansvärjning och utvecklingen över huvud taget stärktes den folkdemokratiska regimen i snabbt tempo. ”Följden var att ministerpresident Tito och inrikesminister Rankovitj i fråga om Ungern visade en utomordentlig nervositet.”

I februari 1949 var kuppförberedelserna klara. Rajk förklarade att själva omstörtningen var

* Ungerska arbetarpartiets huvudorgan.

avsedd att koordineras med en gynnsam världspolitisk tidpunkt, då Sovjetunionen var engagerad på annat håll. åklagaren erinrade om de världspolitiska konstellationerna under denna period: ”Det är väl knappast något misstag att påstå, att den kring luftbron till Berlin konstlat tillspetsade konflikten, det inför utrikesministerkonferensen i Paris konstlat stegrade, sovjetfientliga s. k. kalla kriget m. m, just tjänade syftet med den av Rankovitj och Rajk fastställda tidskoordineringen.”

I fråga om den slutliga tidpunkten för upproret förekom en dramatisk konfrontation mellan Rajk och Palffy. Det gick en våg av indignation genom rättssalen, då den sistnämnde berättade, att han och Rajk under första maj-uppmarschen, då de jämte andra ledare hyllades av de förbimarscherande massorna, diskuterat saken...

Palffy: Under uppmarschen, då vi gick bakom tribunen, talade vi om att man inte kunde vänta längre med kuppens igångsättande.

Till slutet av maj eller början av juni hade de fastställt tiden. Rajk skulle inhämta Rankovitjs besked om den exakta dagen. Det gick emellertid inte enligt planerna. Någoting kom emellan ...

Anklagelseskraften: ”... I mitten av maj skreds till häktning av de sammansvurna.”

Också i andra länder

ÅKLAGAREN: Med detta s. k. politiska program och dessa metoder pågick de jugoslaviska förrädarnas och spionernas mullvadsarbete i alla folkdemokratiska länder.

Det på västmakternas uppdrag organiserade jugoslaviska undermineringsarbetet riktades inte bara mot Ungern. Den ungerska folkrepubliken var utsedd som första offret, men rättegången klarade, att förberedelser i form av ett utvecklat spionnät också träffats i andra folkdemokratiska stater. Då de anklagade kunde ge mycket konkreta uppgifter härom, är det inte underligt att Rajkprocessen följts av motsvarande upprepningar med agenterna på andra håll.

Rajk bekräftade från sina samtal med Rankovitj, att den s. k. Titoplanen gällde alla folkdemokratiska länder. Men Tito ”var naturligtvis en alldeles för skicklig strateg för att vid genomförandet av detta program skära alla länder över en kam”. I fråga om Bulgarien räknade han med att ”man genom provocering av intermezzon mellan de olika nationaliteterna skulle kunna främja en reaktionär politik” ... Den av kardinal Mindszenty planerade politiska aktionen hade man räknat med skulle ge anledning till liknande rörelser ”i de länder där den katolska kyrkan hade stort inflytande, alltså särskilt i Polen och Tjeckoslovakien” ... ”Med ett så litet land som Albanien skulle de lätt vara färdiga. Albanien skulle inte bara koloniserats utan upphöra att existera som självständigt land och införlivas med Jugoslavien” ... Redan vid mötet i Paks, i oktober 1948, förklarade Rankovitj, att ”det inte var någon mening mera att dölja politiken mot Grekland ... Därför skulle Jugoslavien, ännu med en viss maskering men allt öppnare, sikta mot en isolering av det fria, demokratiska Grekland från de övriga folkdemokratierna”.

Brankov kunde i sin tur namnge en del av agenterna i andra länder. I Rumänien hade man räknat med dåvarande justitieministern Patrascanu, och ”jag vet att legationsrådet Zeo Ranko befattade sig därmed. Sedermera skickades också Misja Lompar, som under kriget var Titos förtroendeman i Schweiz, dit” ... ”Jag erinrar mig att då fallet Gomulka inträffade i Polen hyste man stora förhoppningar ... I Polen var det då ett kvinnligt legationsråd Sribislava Kovatjevitj, som sysslade med denna plan. Hon blev senare återkallad och man skickade legationsrådet Ivan Rukovina dit” ... I Albanien arbetade Josip Djerdja och Savo Slatitj, i

Tjeckoslovakien legationsrådet Novosel, sedermera minister Stilinovitj och en ställföreträdande militärattaché Drnditj. Både han och Novosel var agenter i UDB. ”Rankovitj berättade, att det lyckats Drnditj att skapa goda förbindelser med de tjecker och slovakier, som under kriget varit i väster, i Amerika, England, Schweiz och Frankrike. Särskilt goda förbindelser hade han skapat med dem, som under kriget tjänstgjort i den engelska armén.” Till Bulgarien skickades först Kovatjevitch och senare Cicmil.

I sitt slutord hänvisade också åklagaren till de uppgifter som lämnats av Brankov, att ”Tito-männen utvecklat sitt undermineringsarbete tillsammans med de imperialistiska spionageorganisationerna inte bara i alla folkdemokratiska länder utan också i de kapitalistiska länder, där det finns en stark arbetarrörelse och kommunistiska partier med massinflytande”. (Rättegångsprotokollet sid. 69, 85, 135, 143, 277.)

Ett gigantiskt bedrägeri

RAJK: Titoledarna hade aldrig avsett att bygga socialismen i Jugoslavien.

De som till äventyrs frågat sig, hur Titoledarna på detta sätt kunnat spåra ur från den socialistiska vägen och bli en öppen agentur åt de imperialistiska krigsorganisationerna i väster, fick svar genom processen i Budapest. Att Jugoslaviens folk under kriget förde en hjältemodig kamp mot Hitlers och Mussolinis horder och att folkflertalet ville en socialistisk utveckling är odiskutabelt. Lika klart gavs dock besked om att Tito, Rankovitj, Kardelj, Djilas och en rad likasinnade, som ännu så länge innehar regeringsmakten i Jugoslavien och hade övertaget i kommunistiska partiets ledning, inte vill och aldrig velat en socialistisk utveckling. Trots de ”socialistiska” fraser de alltjämt strör omkring sig.

Vid förhöret berättade Rajk, att han under sitt andra sammanträffande med Rankovitj ställt sig frågande, hur Titoregimens planer skulle kunna förverkligas, ”då det åtminstone skenbart bestod vissa motsättningar mellan förhållandena i Jugoslavien och avsikten att restaurera kapitalismen och störta de folkdemokratiska regeringssystemen”.

Domaren: Vad svarade Rankovitj på det?

Rajk: Framför allt måste jag vara klar över, sade han, att varken Tito eller de övriga medlemmarna av den jugoslaviska regeringen efter befrielsen haft för avsikt att införa ett folkdemokratiskt system och genom detta ett socialistiskt uppbygge i Jugoslavien. Om de som regering trots det varit tvungna att vidtaga sådana revolutionära åtgärder, som till sitt väsen och de facto började leda till en likvidering av kapitalismen, så betydde det inte att de också på allvar ville genomföra detta program utan att de under de arbetande massornas tryck varit tvingade till dessa åtgärder. (Rättegångsprotokollet sid. 66.)

De klart antidemokratiska och antisocialistiska åtgärder, som senare inleddes, den nationalistiska, sedermera öppet reaktionära politik, som Titoledarna slagit in på, försökte de, enligt Brankovs utsago under förhöret, bland partimedlemmarna utlägga såsom ”något nytt i marxismen, något varmed Tito berikade marxismen och den historiska utvecklingen”. Med detta bedrägeri försökte de maskera sin brottsliga verksamhet och vilseleda massorna. Att de genom tingens egen logik också tvingades vidtaga en del åtgärder i massornas intressen, är ingenting nytt i historien. Lika litet som att klassfienden skaffar agenter i den revolutionära arbetarrörelsens led. Om polisagenten Malinovskij, som 1912 blev medlem i ryska partiets centralkommitté och först efter revolutionen, när ochranans hemliga arkiv öppnades, kunde avslöjas, skriver Lenin bl. a.:

”För att förvärva sig vårt förtroende måste Malinovskij som medlem av partiets central-

kommitté och som dumamedlem hjälpa oss att utge legala tidningar, vilka även under tsartiden förstod att bekämpa mensjevikernas opportunistiska och förkunna bolsjevismens grundsatser i en på tillbörligt sätt maskerad form. Fast Malinovskij med ena handen skickade tiotal och åter tiotal av bolsjevismens bästa krafter till tukthus och till döden, var han tvungen att med andra handen hjälpa till att uppfostra tiotusen och åter tiotusen nya bolsjeviker med den legala pressens hjälp.”

Marxismens vapen mot fienderna

ANKLAGELSESKRIFTEN: Offentliggörandet av Informationsbyråns beslut avslöjade och hindrade Titoledarnas plan.

När de kommunistiska partiernas och arbetarpartiernas Informationsbyrå i juni 1948 offentliggjorde sin resolution mot Titoregimen var ingenting bekant om den agentverksamhet åt västmaktsimperialisterna, som en rad av dessa ledare redan då bedrev, och som genom uppgörelsen med Rajkligan bragtes i dagen i hela dess omfattning. Informationsbyråns resolution är resultatet av en skarpsynt marxistisk analys av Titoregimens politik, sådan den vid denna tidpunkt kunde bedömas.

Informationsbyråns resolution utgjorde ett verksamt bidrag för det slutgiltiga avslöjandet av Titos och Rajks konspiratörsband. Den tvingade Titoledarna på sätt som framgått av rättegångsmaterialet att ändra taktik och bidrog till att de därmed demaskerade sig själva. Så visar denna resolution, vilket skarpslipat vapen mot fienden arbetarklassen besitter i marxism-leninismen. Ökad kunskap i marxism-leninismen är en förutsättning för ökad revolutionär vaksamhet och förmåga att avslöja falska teorier, som fienden söker smuggla in i syfte att desorganisera arbetarklassens kamp och föra den på avvägar. Utan denna vaksamhet skulle de jugoslaviska västmaktsagenterna och deras konspiratörer i Ungern och övriga folkdemokratier haft ett lättare spel i sin brottsliga verksamhet för att spolia de framgångar, som folken i dessa länder under andra världskriget köpt med sitt blod.

En av de falska teorier, som borgerlig och socialdemokratisk press välvilligt för till torgs för att bistå Titoregimen, trots de avslöjanden, som gjordes i Rajkprocessen, är att Tito och hans anhang företräder en ”nationell kommunistisk linje” i motsättning till Moskva. Också Rajk framställdes i denna press som en ”den nationella linjens” representant. I sanning en skön representant för vad som enligt borgerlig uppfattning är nationellt, erinrade åklagaren i sitt slutord: i Londons och Washingtons ögon är den en god nationalist, som i 18 år yrkesmässigt sysslat med angiveri och förräderi och sålt sitt fosterland till utländska imperialister och spionledare, från Noel H. Field och Allen Dulles, via franska Deuxième Bureau och Gestapo, till Titos och Rankovitjs spionageorganisationer.

Internationalismen är ett grundelement i den kommunistiska åskådningen. Någon socialism i motsättning och fiendskap till den första socialistiska staten, Sovjetunionen, finns inte och kan inte finnas. Däremot finns det gott om folk, som försöker misskreditera det socialistiska namnet. Det verkliga innehållet i ”den nationella socialismen” — nationalsocialismen — gav oss redan Hitler tillräckligt besked om. Titoklickens nationella ”socialism” är av samma karaktär.

I den av Informationsbyrå vid ett möte i november 1949 antagna nya resolutionen om Jugoslavien säges sanningen om Tito-regimen utan förskönande omskrivningar. Där konstateras, att Tito-ledarna ”tillryggslagt hela vägen från borgerlig nationalism till fascism och direkt förräderi mot Jugoslaviens nationella intressen”, blivit ett instrument för imperialisternas aggressiva politik, vilket lett till likvidering av det folkdemokratiska systemet i Jugoslavien

och av det nationella oberoendet. Ledningen i Jugoslaviens kommunistiska parti har helt och hållet råkat i händerna på spioner och mördare, och partiet har förverkat rätten att i sin nuvarande sammansättning kalla sig kommunistiskt. Kampen mot Titoklicken är därför en internationell plikt för alla kommunistiska partier och arbetarpartier.

Kommunistiska partiets roll

ÅKLAGAREN: Det är ingen tillfällighet, att de fick i uppdrag att göra de ungerska kommunisternas parti kampodugligt.

Läran om det kommunistiska partiet som proletariatets avantgarde, som den högsta formen av dess klassorganisation, är en av marxismen-leninismens viktigaste principer. Utan ett självständigt, enhetligt kommunistiskt parti kan arbetarklassen inte erövra den politiska makten och skapa ett socialistiskt samhälle. Rajkprocessen visade, att Titoledarnas politik att likvidera det kommunistiska partiet i Jugoslavien och ”ersätta” det med någon slags folkfront inte berodde på att de underskattade partiets roll — tvärtom insåg de utomordentligt väl dess betydelse. Ett starkt kommunistiskt parti skulle ha utgjort ett hinder för deras brottsliga planer.

När Rajk efter Ungerns befrielse träffade samman med de amerikanska agenterna, fick han av Marton Himmler som första spionuppdrag att organisera en fraktion i kommunistiska partiet mot dess ledare Rakosi. Om han lyckades bygga upp en fraktion på bred grundval eller ej, var inte det viktigaste. Han skulle genom propaganda sprida ut bland offentligheten, att det existerade en Rajkfraktion. ”Himmler hade den uppfattningen — och det tycktes inte endast vara hans personliga mening utan motsvara en allmän politisk uppfattning i Förenta Staterna — att om det lyckades att genom propaganda påverka den offentliga meningen dithän, att det inom det kommunistiska partiet inte rådde enighet ... så kunde redan detta framkalla en sådan desorientering ... att det i väsentlig grad skulle underlätta att de högerorienterade krafterna fick övertaget.” (Rättegångsprotokollet sid. 49.)

Rajk och Palffy bekräftade också att de, var på sitt sätt, Rajk genom Rankovitj och Palffy genom militärattachén Lositj, fått anvisningar från den jugoslaviska spionageapparaten att avskaffa partiorganisationerna inom armén och polisen, vilket också för en tid skedde.

Åklagaren: Också fienden har lärt, att partiet är värnare och försvarare av folket, demokratin och folkrepubliken, och att det för att kunna ge folkdemokratin dödsstöten är nödvändigt att likvidera de ledande personligheter, som i spetsen för partiet är de bästa försvararna av arbetarklassens och det arbetande folkets sak.

Rajkprocessen lärde, att klasskampen icke upphör i och med arbetarklassens maktövertagande, att klassfienden tvärtom blir allt desperatare i sina försök att återerövra makten. Att arbetarklassen använder sina maktorgan mot de fiender, som inte skyr några som helst medel — spionage, mord, väpnade kupper, intervention av utländska trupper — för att beröva det arbetande folket dess landvinningar, är självklart.

Stegrad kamp för freden!

ÅKLAGAREN: Uppdagandet av sammansvärjningen korsade krigshetsarnas planer på ett viktigt avsnitt av den internationella politiken.

Krigsmakarna har bråttom. Fredens och demokratins läger är i dag starkare än de imperialistiska krigsmakarnas. För varje dag växer fredens krafter i styrka. I samma mån ökar emellertid också desperationen hos dem, som i ett tredje världskrig ser enda utvägen ur det kapitalistiska systemets svårigheter och motsättningar.

De kommunistiska partierna står i främsta ledet i motståndet mot krigsorganisatorernas planer.

En viktig del i dessas krigsförberedelser är därför att på olika sätt försvaga, desorganisera och splittra de kommunistiska partierna.

Operation X räknar därvid med många varianter. Metoden att genom lögner och ryktessmideri skapa rådvillhet och passivitet är inte okänd i vårt land. De ständigt återkommande försöken i borgerlig och socialdemokratisk press att konstruera "motsättningar" i det kommunistiska partiet, och den företrädesvis av den kolorerade veckopressen omhuldade sporten att personligen misskreditera enskilda kommunistiska ledare, följer en mycket bestämd, västerifrån inspirerad linje. Vapnet mot denna förtalskampanj heter trohet mot och stegrad aktivitet för det kommunistiska partiet.

Sverige utgör ett viktigt frontavsnitt. Också här arbetar agenterna med sin *Operation X*. Skärpt vaksamhet från arbetarnas sida är av nöden. Rajkprocessen visade att krigsorganisatorerna icke skyr några som helst medel. Genom processen i Budapest tillfogades de ett hårt slag, vilket inte är liktydigt med att de ger upp. De intensifierar sina ansträngningar på andra avsnitt. Så utgör rättegången i Budapest sist och slutligen också en enträgen maning till fredens krafter att överallt stegra sin kamp.

Om Rajk-processen – historiskt perspektiv

Utdrag ur Victor Sebestyen, *Ungernrevolten 1956*, kapitel 6 (boken utgiven 2006)

...

László Rajks död blev startskottet till hur revolutionen, på klassiskt bolsjevikiskt sätt, började förtära sina egna barn i en orgie av blodspillan. Från början fick ÁVO rikta in sig på klart definierade motståndare till kommunisterna och den sovjetiska marionettregeringen. I och med att Sovjetunionens internationella relationer förändrades fick ÁVO nya måltavlor.

Relationerna mellan öst och väst nådde den absoluta fryspunkten. Under vintern 1948-49 utbröt dessutom det socialistiska blockets interna kalla krig. En ledare i ett av de ”befriade områdena” vågade sig på att trotsa Kremles röda tsar. Under kriget hade partisanledaren Josip Broz Tito varit en beundrad frihetskämpe i Jugoslaviens kamp mot Hitler och hade vunnit respekt till och med bland kommunistmotståndare. Han upprättade en marxistisk diktatur i Belgrad men motsatte sig att Jugoslavien skulle sänka sig till samma slavstatus som grannarna på Balkan. Han förkunnade att det fanns många sätt att uppnå kommunism på, förklarade att han var ”nationalkommunist” och såg en framtid för Jugoslavien som ”icke-allierat”. I Stalins ögon var allt detta rena irrläror, och han brukade skryta: ”Jag skulle kunna krossa Tito genom att knäppa med fingrarna.”

Det skulle visa sig att det inte var fullt så enkelt. Stalin ansåg att han inte kunde tillåta att några sprickor i den kommunistiska solidariteten syntes utåt, eftersom det skulle kunna utnyttjas av väst. Titos trots kunde inte få ske utan konsekvenser, och alla inom det sovjetiska blocket som visade benägenhet att sympatisera med jugoslaverna måste straffas hårt. Stalin gav order om en utrensning av nästen för ”titoistiska trotskist-spioner” i alla satellitstater. Detta projekt skakade hela Östeuropa under de följande åren, och Ungern drabbades hårdast av alla. Mátyás Rákosi, Stalins bästa elev, var förutsägbart nog den av de utländska vasallerna som mest nitiskt lydde sin herres order. Han erbjöd flera ungerska bataljoner inför ett eventuellt krig mot Tito, men Stalin lade in sitt veto mot den idén. Rákosi fick nöja sig med att iscensätta den största och mest dramatiska skenrättegång som någonsin hållits i de förslavade områdena: tusentals kommunister blev inblandade i Rajkaffären.

László Rajk var en av chefsarkitekterna till den ungerska polisstaten. Som inrikesminister hade han varit hjärnan bakom kardinal Mindszentys rättegång och kampanjen mot kyrkan. Rajk var en kompromisslös stalinist och oförsonlig mot allt motstånd. ”Alla behöver en kompass, och min kompass är Sovjetunionen”, sade han. Rajk var lång, smal, hänförande stilig och gift med en av Budapests främsta skönheter, Júlia Földi. De var kommunismens glamorösa innepar. Rákosi avskydde honom och brukade citera Shakespeare för de andra höjdarna på kabinettsammanträdena med en varning för män ”med mager, hungrig uppsyn”. Rajks stiliga utseende och kändisstatus störde Rákosi. Han såg Rajk som en potentiell rival om ledarskapet, och misstrodde, liksom de flesta exilmoskoviter, de kommunister som levte under jorden i Ungern under Horthyåren, som Rajk hade gjort. På de grunderna valde Rákosi ut Rajk som det främsta målet för utrensningen, men han rådfrågade även Stalin och fick hans godkännande.

Rajk föddes 1909 i en rik köpmansfamilj som ursprungligen kom från Transsylvanien. Efter Trianonfördraget flyttade de till det kvarvarande Ungern. Han blev övertygad kommunist vid universitetet. Han organiserade en illegal kommunistcell på Eötvös Lóránd-universitetet, där Ungerns blivande elit av jurister, statstjänstemän och akademiker studerade. Han förråddes av

en av sina studentkamrater och fängslades. Eftersom han inte kunde fortsätta sina studier blev han då byggnadsarbetare och deporterades efter att ha organiserat en stor byggarbetarstrejk 1935. Han stred i Rákosi bataljonen i de internationella brigaderna i Spanien. När han kom tillbaka till Ungern efter det spanska inbördeskriget blev han den illegala kommunistiska rörelsens ledare fram till 1944. När han återigen arresterades räddades han till livet av sin bror Endre, en högt uppsatt nazist som var statssekreterare i pilkorsrörelsens regering. När László Rajk efter kriget trädde fram som en av Ungerns ledande kommunister med strålande framtidsutsikter kunde han återgälda sin fascistiske bror.

Rajk kanske fick en vink om sitt förestående fall när han byttes ut som inrikesminister kort efter att Mindszenty's rättegång inletts. Han blev å andra sidan utsedd till utrikesminister, och det var ändå en högt uppsatt position, trots att landets utrikespolitik beslutades på annan ort. Arresteringen av Rajk skakade landet. Den 10 maj 1949 blev han och hans fru inbjudna till lunch hemma hos Rákosi. Júlia Rajk hade vid 36 års ålder nyligen fött en son, och Rákosi sade till henne att han ville fira barnets ankomst med en drink. Han var vänligheten själv vid lunchen, trots att han redan skrivit under paret Rajks arresteringsorder. Under bilfärden dit hände en märklig sak, minns Péter Kende, som då var en ivrig ung kommunist och Rajks assistent.

Jag mötte honom utanför hans hus ... Jag slogs av att det fanns misstänkt många vakter vid dörren och att vakten som följde med oss i bilen hade en k-pist. När vi körde tillbaka kände vi plötsligt en stor duns. Någonting hade slagit in i bilens framsida och fått både föraren och den beväpnade vakten att falla framåt. Vi stannade och gick ut, och fick se att en örn hade flugit in i bilens framsida ... det var ett olycksbådande tecken. Om Rajk varit statsman under den klassiska eran hade han tagit sitt liv efter ett sådant dåligt omen, eller också hade han samlat ihop sina trupper och lämnat landet, för detta var ett omiskännligt tecken från gudarna om att en stor fara hotade honom.

Nästa dag arresterades han av ÁVO i sin lägenhet i Budapest. Han hade inga illusioner om vilket öde som väntade honom. Till en början vägrade han att erkänna sig skyldig till de hopdiktade anklagelserna om spionage och landsförräderi, men ryssarna hade inte lämnat någonting åt slumpen.

För att knäcka Rajk och hans tretton medåtalade hade Stalin skickat ut en grupp på 30 förhørsledare under befäl av den högste ansvarige för satellitstaterna inom KGB, Fjodor Bjelkin. Efter att ha torterats upprepade gånger erkände Rajk och alla andra och spelade, som förväntat, den roll de fått sig tilldelade i rättegången. Man höll upprepade repetitioner som för en teateruppsättning. De åtalade var inte säkra på vilken av ”föreställningarna” som var den riktiga rättegången — förrän den sista.

Rättegången hölls inte i en rättegångssal, utan i en stor fackföreningslokal som kunde ta emot en större publik. Anklagelserna var löjliga. Rajk, den mest lojala av kommunister, skulle ha arbetat för praktiskt taget varje främmande makt, främst Jugoslavien, men även USA och Francos Spanien. Människor hade ännu inte vant sig vid det språk som användes i kommunisternas skenrättegångar. De blev förbryllade när de fick höra att den man som bara några veckor tidigare hade varit en av diktaturens huvudpersoner hela tiden hade planerat en ”sammansvärjning mot staten tillsammans med förtrupper ur den internationella reaktionära bourgeoisien”. När domen avkunnades visade både rättens personal och åhörarna sin uppskattning genom att rytmiskt klappa i händerna tillsammans. Júlia Rajk, som hade arresterats tillsammans med sin man, dömdes till sex års fängelse. Deras lille son, som också hette László, skickades till ett statligt barnhem under ett annat namn.

Allmänheten var osäker på hur man skulle reagera på kommunisternas interna uppgörelser.

”Det jämnade ut sig när mördare vände sig mot sina gelikar”, minns Sándor Zsindely, som inte var kommunist. ”Men vi hade varken tid eller lust att avnjuta spektaklet.” Ingen kunde vara likgiltig inför budskapet: i det nya Ungern kunde vem som helst, även högt uppsatta partifunktionärer, försvinna från den ena dagen till den andra.

Skräckväldet som följde efter Rajkaffären pågick i tre år. Ett svindlande stort antal människor berördes i det lilla landet med mindre än 10 miljoner invånare. Åren 1950-53 åtalades mer än 1,3 miljoner människor (och hälften av dem sattes i fängelse). Dessutom arresterades uppskattningsvis 50 000 människor för falska anklagelser utan att få någon rättslig prövning. Mer än 2 350 människor dog i summariska avrättningar, men många fler fick ruttna bort och dö i polisens celler. Tre koncentrationsläger rymde mer än 40 000 fångar: Recsk i Mátrabergen och Kistarcsa var de mest ökända. Trots ÁVO:s övernit uppskattade Zoltan Biro, Rákosis halvbror, som var chef på kommunistpartiets propaganda- och agitationsavdelning, att det fortfarande fanns ”omkring 500 000 fientliga element i landet”.

Utän rättslig prövning tvingades mer än 13 000 ”klassfiender” (aristokrater, människor från den övre medelklassen, tidigare militärer, fabriksägare och uppsatta statstjänstemän) lämna Budapest och andra städer för att under noggrann övervakning arbeta på bondgårdar under fruktansvärda förhållanden. Det officiella skälet var att detta var oundvikligt ”i en tid av imperialistisk provokation och hårdnande klasskamp”. Det verkliga skälet var att man ville tillfredsställa den nya byråkratiska härsarklassens behov av passande bostäder.

De som tillhörde eliten fick inte alltid möjlighet att njuta av sina framgångar särskilt länge. Av de 850 000 medlemmar kommunistpartiet hade 1950 var det nästan exakt hälften som tre år senare kastats i fängelse, skickats till arbetsläger, tvingats i exil eller dödats. Ibland kastades rollerna om mellan offer och bödel med dramatisk hastighet. På sommaren 1950 avrättades militärhögskolans befälhavare, general Kálmán Révay. Han sköts på gårdsplanen utanför militärpolisens huvudkvarter. Knappt sex månader tidigare hade han fört befälet över den exekutionspluton som dödade hans gamle vän och vapenbroder György Pálffy, den store motståndskämpen och tidigare chefen för militärens kontraspionage.

Praktiskt taget alla i partiet kunde misstänkas för någonting. Om man lämnat landet under Horthyåren kunde man ha varit en spion för väst. Om man stridit i Spanien var man trotskist. Hade man stannat i Ungern och levt under jorden var man en Horthyangivare. Péter Kende trodde inte på de ”erkännanden” han fick höra, men som trogen kommunist höll han sina tvivel för sig själv. ”Jag lyssnade till Rajks erkännande”, säger han. ”Även om jag inte hade några fakta i målet hade jag hört andra 'statsfiender' vittna i rätten. Fiender talar inte som människor på ett partiseminarium, de pratar inte om hur fantastisk folkrepubliken är, medan de själva, fienderna, är hemska. Tvärtom skulle en fiende antingen lägga fram sin egen världsåskådning eller också försöka göra ett så gott intryck som möjligt. Det var någonting som inte riktigt stämde.”

En av de farligaste poster man kunde inneha var den som inrikesminister, det var lite som att vara talman i överhuset i England under Henrik VIII:s regeringstid. Rajks företrädare slutade på schavotten, och hans tre efterträdare blev alla ”utrensade”. Det kanske mest tragiska ödet mötte Sándor Zöld, en framstående läkare som varit en av hjältarna inom den underjordiska vänsterrörelsen under kriget. Den 15 april 1951 fick han ta emot kritik från Rákosi under ett kabinettsammanträde och informerades om att han fått sparken från regeringen. Han var övertygad om att han skulle bli den tredje inrikesministern i rad som blivit arresterad, torterad och ställd inför rätta. Den brutala behandling han visste att han skulle utsättas för

gjorde honom så skräckslagen att han förlorade förståndet. Han åkte hem, mördade sin fru och sina två barn innan han sköt sig själv. Han hittades nästa morgon. Nyheten spreds som en löpeld inom partiet. En högt uppsatt partimedlem som kände Sándor väl, Sándor Nógrádi, mindes: ”Den händelsen skakade många människor. Men det fanns ingen man kunde diskutera tragedin med, människor lämnades ensamma med sina tvivel.”

Alla var rädda. Miklós Vásárhelyi var en passionerat engagerad kommunistisk journalist under skräckväldet. Han har berättat: ”Jag var fruktansvärt rädd. Men jag samtyckte till kampanjen mot Tito och Rajkrättegången, på grund av lydnad, tro och opportunism ... Senare levde jag i ständig skräck men berättade det inte för någon, inte ens min fru. Om jag hade erkänt min rädsla för henne och sedan blev arresterad skulle hon kanske ha börjat tvivla på mig eftersom jag hade varit rädd. I ett socialistiskt system finns det ingen anledning för någon med rent samvete att vara rädd, det var tidens motto.”

När ÁVO arbetade efter sina egna lagar och blev en stat i staten fylldes fängelserna. György Palóczi-Horvith hamnade i fängelset i Vic, omgiven av

... höga kyrkliga dignitärer, före detta generaler från Horthys tid, generaler från inbördeskriget i Spanien (givetvis från den kommunistiska sidan), de främsta krigsförbrytarna, alla Rajkanhängare, människor som furst Pál Esterházy och Zsedényi, tidigare premiärministrar i republiken, en hel samling av före detta ministrar och statssekreterare. På morgonen när fängvaktarna gick på sina rundor såg vi att vår våning sköttes av en före detta minister och en före detta general från fall-skärmsjägarna. En av trädgårdsmästarna var greve, rörmokaren i vår flygel var en kommunist ur det gamla gardet som varit statssekreterare under Rajk. Vi träffade på de stora namnen i den ungerska, rumänska, tjeckiska, franska och belgiska kommuniströrelsen. I en annan flygel var överste Kálcsics fängvaktare. Han hade stridit i spanska inbördeskriget och senare varit med i den belgiska motståndsrörelsen. Det finns till och med en gata uppkallad efter honom i en belgisk stad. Det belgiska kommunistpartiet ville att han skulle stanna efter 1948. Men Rikosi insisterade. Han påpekade att den store hjälten var av ungerskt ursprung och därför borde hjälpa till med att återuppbygga den ungerska armén ... Han återvände i början av 1949 och dömdes till livstids fängelse för att ha varit Rajks medbrottsling.

Under den ständigt pågående utrensningen var begrepp som skuld och oskuld helt irrelevanta. Pil Ignotus satt fängslad i sex år på anklagelser som var fullständiga påhitt. ”Det vore svårt att uppskatta hur många av offren som bara haft otur och hur många som verkligen hade visat någon patriotisk gnista eller mänsklighet. Som regel var förmodligen de som oskadda överlevde utrensningarna större listmare och barbarer än de som mördades, sattes i fängelse eller i alla fall skuffades undan till efter Stalins död. Men en del av dem som avrättades var mest ledsna över att de inte fick vara en av bödlarna. Vilka som var brottslingar bestämdes utifrån rätt lösa antaganden om politiskt avvikande åsikter, snarare än något de faktiskt hade sagt eller gjort.”

Bröderna Szűcs var trogna kommunismens ideal under hela livet. Miklós Szűcs var från början ingenjör. Han fängslades tillsammans med Rákosi på 20-talet, arbetade i London efter kriget som korrespondent för den kommunistiska partitidningen *Szabad Nép* (Fria folket) och för *Telegraphs* nyhetsbyrå. När kommunisterna tog över makten sade han upprepade gånger att han ville resa hem för att hjälpa till med att bygga upp socialismen. Så småningom tilläts han göra det. Han fick arbete som elektroingenjör i Budapest. Han delade lägenhet med sin bror Ernő, som arbetade för ÁVO och var Gábor Péters assistent. Ernös ställning började försvåras. Han hade problem med Péter. Han försökte stärka sin ställning genom att ange sin bror och därigenom visa att han var en pålitlig och lojal statstjänare. Miklós arresterades som brittisk spion, men arresteringen hjälpte inte hans bror. Ernő hämtades av ÁVO och kastades i

samma cell.

En av ÁVO:s mest brutala torterare, Vladimir Farkas, beskrev senare bröderna Szűcs sista stund in i minsta obehagliga detalj:

Gyula Prinz och Gábor Péters assistent József Kovács hade ansvar för att mjuka upp dem. De var experter på att ge folk stryk, men såvitt jag visste hade de aldrig slagit ihjäl någon förut. Marton Károlyi [som hade förhört bröderna och liksom Gábor Péter trodde att de var oskyldiga] och jag satt i ett rum ... efter ungefär en timme fick vi höra att bröderna inte mådde bra och behövde träffa en läkare. István Bálint, ÁVO:s chefsläkare, och hans kollega Andor Kőrösi var fortfarande kvar i byggnaden. Bálint undersökte de båda männen. Han kom tillbaka och sade: ”Jag har givit dem var sin spruta. Det är inget allvarligt. Ni kan fortsätta slå dem om en timme.” Men misshandeln skulle inte fortsätta, för en halvtimme senare meddelade råskinnen att de hade ett allvarligt problem. Jag kallade ännu en gång på Bálint och hans kollega. De konstaterade att bägge två var döda. Bálint uppgav att båda dött av tredje gradens brännskador på hela kroppen. Jag kunde inte förstå hur det kunde ha blivit så ... Jag kunde inte heller förstå hur de kunde dö när de var i händerna på ÁVO:s professionella torterare.

Det fanns ett makabert skämt som ofta hördes i Ungern. ”Det finns fortfarande tre samhällsklasser i det här landet: de som har suttit i fängelse, de som sitter i fängelse och de som kommer att sitta i fängelse.”